

BESCHERMDE PLANTEN IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

De gewone beuk (*Fagus sylvatica*)

De beuk is een van de meest iconische boomsoorten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het Zoniënwoud staat bekend om zijn rijen beukenbomen, wat een prachtig kathedraaleffect oplevert. Deze concentratie van donkergrijze bomen doet denken aan de stenen pijlers van religieuze gebouwen.

Van de Balkan tot de Pyreneeën is de beuk sterk vertegenwoordigd in de Europese wouden. In het noorden treffen we hem aan tot in het zuiden van Zweden. De meest noordelijke, natuurlijke boombestanden zouden in Noorwegen te vinden zijn.

De beuk is een indicator van een gematigd vochtig klimaat. Hij is niet bestand tegen lange periodes van droogte en is daarom bedreigd door de opwarming van de aarde. Zijn ondiepe wortels hebben koelte en vocht nodig. De aanblik van het Zoniënwoud zal dan ook op termijn veranderen.

Omwille van zijn schoonheid is de beuk een geliefde soort in de bosbouw. Zijn hout is geschikt voor tal van toepassingen.

Eens hij de kaap van 70 jaar heeft gerond, zoeken vleermuiskolonies beschutting in zijn stamholten.

DE BEUK HERKENNEN

De beuk is een grote boom. Hij kan 25 tot 35 m hoog worden. Honderdjarige beuken kunnen een stamomtrek van zo'n 1,80 m hebben. Er zijn zelfs uitzonderlijke exemplaren van 45,5 m hoog en met een stamomtrek van meer dan 6 m gevonden. De takken van de beuk groeien horizontaal.

De gewone beuk is gemakkelijk te herkennen door zijn dunne en gladde schors. Die is enigszins horizontaal geribd, maar nooit gekloofd. Oudere exemplaren vertonen een ietwat ruwere bast. De beuk verliest zijn takken naarmate hij groeit.

Het is een bladverliezende boom: hij verliest zijn bladeren in de herfst en krijgt nieuwe in de lente. Het gebeurt echter dat dode bladeren gedurende korte of lange tijd aan de takken blijven hangen in de winter.

Beukenbladeren hebben een afwisselende bladstand en zijn ovaal, generfd en hebben kleine haartjes aan de rand. De lichtgroene lentebaadjes krijgen een donkergroene kleur en glans in de zomer en een koperkleur in de herfst. Ze zijn 6 tot 10 cm lang en 4 tot 7 cm breed.

Het wortelstel van de beuk gedijt in goed gedraineerde grond, maar wordt snel gehinderd door obstakels en compactere bodems. Daarom groeien de wortels van de beuk niet erg diep: sommige zijn goed zichtbaar aan de oppervlakte, vanaf de stam. Vandaar zijn naam "reus op lemen voeten". Op plaatsen waar hij weinig beschut is tegen de wind, kan de beuk gemakkelijk omwaaien bij stormweer.

De beuken in het Zoniënwoud - © F. Demeuse

De gladde schors van de beuk en zijn blad - © CC Line

De beuk bloeit eind april, begin mei, vlak nadat hij in het blad staat. De bloemknoppen geven bloemen zodra de beuk de leeftijd van 30 tot 80 jaar heeft bereikt, afhankelijk van zijn blootstelling aan de zon. De geelkleurige mannelijke katjes bestuiven de vrouwelijke bloemen en de schil die deze omringt, sluit zich rond de vruchten.

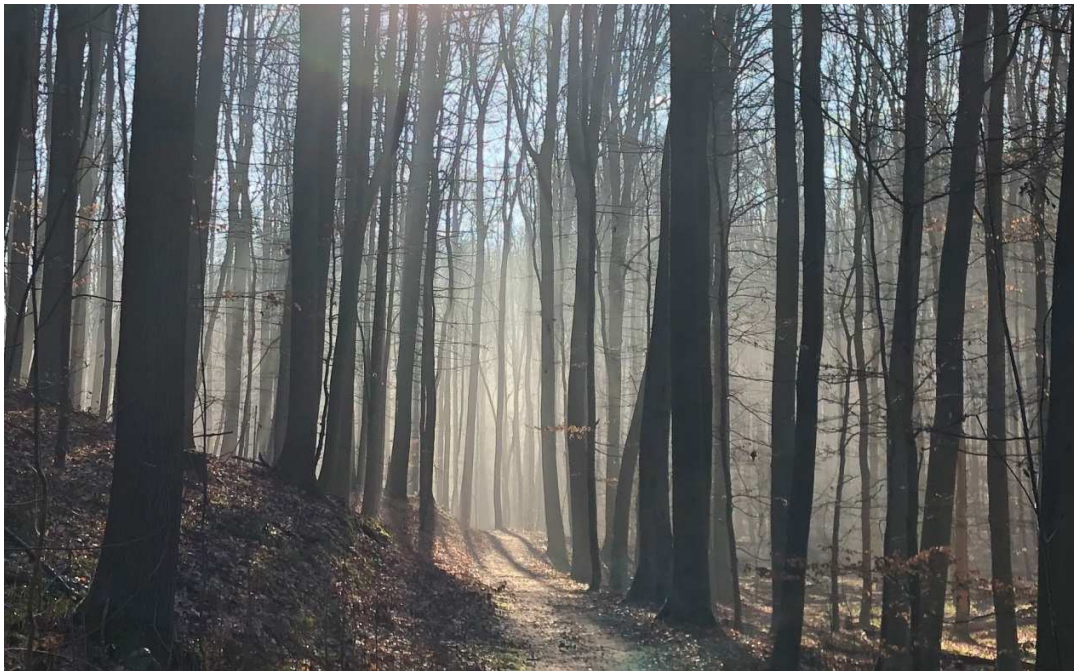
De vrucht van de beuk is het beukenootje. Het beukenootje kan door de mens worden gegeten in kleine hoeveelheden en wordt vooral gesmaakt door vinken, spechten, eekhoorns, relmuizen, woelmuizen en zelfs everzwijnen. De nootjes worden doorgaans per twee omsloten door een napje, dat in vier delen opengaat van zodra de vrucht rijp is.

VOORTPLANTINGSWIJZE

De beukenootjes worden door vogels en knaagdieren verspreid. Net als bij vele andere loofbomen, geeft de belangrijkste knop bovenaan de tak een remmend hormoon vrij in het voorjaar. Dit hormoon remt de ontwikkeling van de zijknoppen. Hierdoor kan de beuk van zijn dertigste tot zijn vijftigste levensjaar zo'n 40 tot 70 cm per jaar groeien.

IN WELK MILIEU GEDIJT HIJ?

Het klimaat, de temperatuur, de vochtigheid, de bodem en de lichtsterkte van onze contreien zijn gunstige omstandigheden voor zijn voortplanting en groei. De beuk komt vaker voor in regio's met veel neerslag, al houdt hij niet van een natte bodem. Hij verkiest een kalkhoudende of licht zurige bodem, die goed gedraineerd is en waar hij zijn wortels gemakkelijker kan uitstrekken.

Typisch beeld van de beuken in het Zoniënwoud - © CC GdML

De klimaatverandering zal onvermijdelijk leiden tot een terugval van deze soort in onze streken. Men voorspelt immers een toename van hete en droge periodes tijdens het groeiseizoen, gekoppeld aan een toename van de winterneerslag.

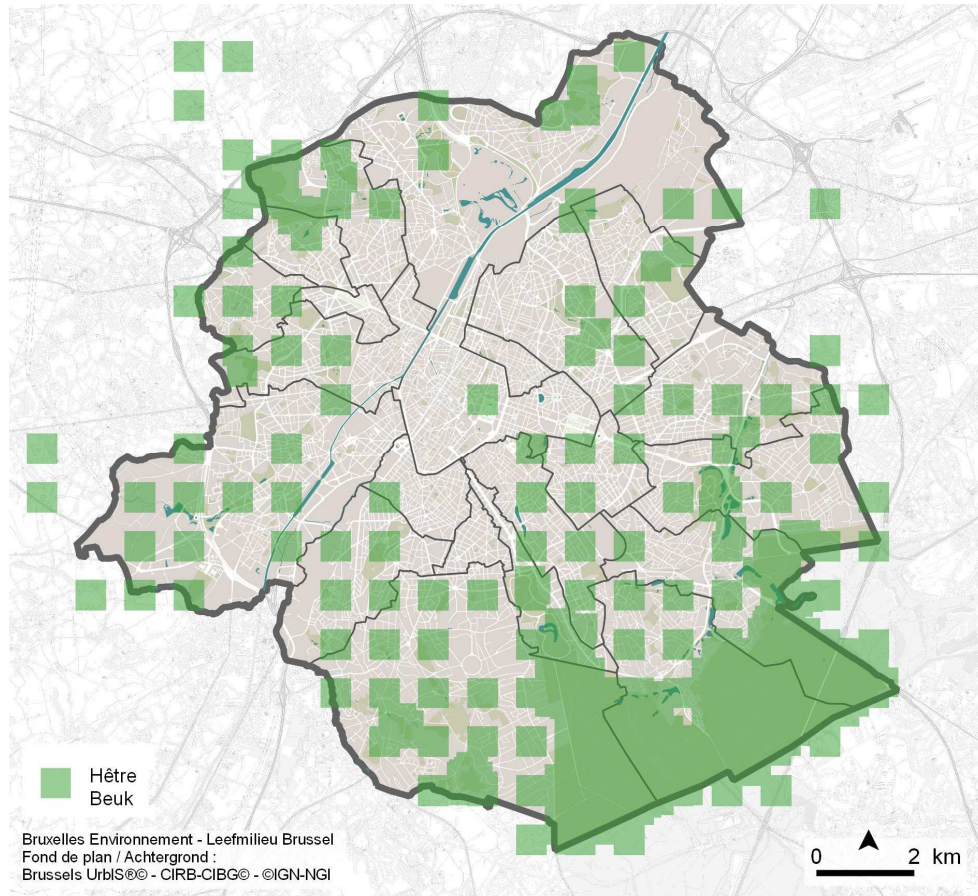
Het beheerplan van het Zoniënwoud anticipeert op deze evolutie. Het alternatief – waar nu al aan wordt gewerkt – is om de beukenbossen te diversifiëren en de samenstelling van het woud te wijzigen. Dit gebeurt door, hetzij afzonderlijk, hetzij gemengd, soorten aan te planten die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering, zoals de wintereik en de winterlinde, die beide al deel uitmaken van sommige boombestanden.

De beuk is een interessante boom in de tuin, omdat hij kan worden gesnoeid en snel een compacte haag kan vormen. Hij is bijzonder decoratief en geliefd omwille van zijn (bruine) bladeren die blijven hangen in de winter.

VERSPREIDING IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

De beuk, het embleem van het Zoniënwoud, is nog steeds goed vertegenwoordigd in onze wouden en bossen. Het is de 3de meest verspreide boomsoort in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Het Zoniënwoud beschikt over een van de twee mooiste beukenbossen van Europa, samen met het Iraty-bos in Baskenland. Oorspronkelijk was dit beukenbos bedoeld om hout van hoge kwaliteit te leveren. Door te snoeien en de lichtopname te optimaliseren, krijgt men lange en rechte stronken die ideaal zijn voor houtexploitatie.

ANEKNOTE

De Latijnse naam voor beuk is *Fagus sylvatica*, waarvan het oude Franse woord 'fay' (beukenbos) is afgeleid. Tal van plaatsen danken hun naam aan de beuk: Fays, Beaufays, Longfaye, enz.

De beuk wordt van oudsher voornamelijk gebruikt voor zijn hout: als materiaal voor het maken van vele voorwerpen en meubels, als brandstof of als een bron van vezels voor de papierindustrie.

In de volksgeneeskunde werd zijn schors gebruikt als middel tegen malaria, als ontwormingsmiddel, als remedie tegen longziekten en als antidiuretisch middel. Hij wordt nog steeds gebruikt in de homeopathie: zijn knop stimuleert het immuunsysteem en fungeert als regulator bij allergische reacties.

De beuk is slechts in tweede instantie een voedselbron. Beukennotenolie werd vroeger in de keuken gebruikt en als brandstof voor olielampen.

De beuk is ook een geliefde sierboom en er bestaat een grote diversiteit van tuinvariëteiten. Hij leent zich uitstekend tot bonsaikunst.

BEHOUD VAN SOORTEN

Europese context

De biodiversiteit in Europa wordt beschermd door twee Europese richtlijnen. Deze bevatten nauwkeurige informatie (lijsten) over de verschillende soorten habitats en dier- en plantensoorten die beschermd moeten worden. De lidstaten zijn verplicht om beschermingszones te definiëren. In Europa vormen al deze gebieden samen het Natura 2000-netwerk.

Brusselse context

In maart 2012 keurde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de Ordonnantie goed betreffende het natuurbehoud, die de Europese richtlijnen omzet.

Doelstellingen: de bescherming, het beheer en het herstel van wilde flora- en faunapopulaties en hun habitat, maar ook van andere natuurlijke habitats en ecosystemen op het land en in het water. Om deze doelstellingen te bereiken, moeten onder andere verschillende maatregelen worden getroffen voor het behoud en het herstel van de kwaliteit van het leefmilieu.

Leefmilieu Brussel voert een gedifferentieerd beheer, dat een aangepaste interventie in de verschillende natuurlijke milieus beoogt, zodat de fauna en flora zich optimaal kunnen ontwikkelen. Enkele voorbeelden: halfjaarlijks maaien van graslanden en wegranden, aanleg van oevers van vijvers, uitdunnen van bomen (voor meer lichtinval), bannen van pesticiden, enz. Het Zoniënwoud maakt het voorwerp uit van een specifiek beheerplan, dat noodzakelijk is voor het behoud van zijn biodiversiteit.

Bescherming van de soorten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Er bestaan twee types van soortenbescherming :

- bescherming die verband houdt met de biotoop van de soort (in een Natura 2000-gebied) ;
- directe bescherming van de soort, ongeacht de plaats waar ze voorkomt (zelfs in uw tuin).

Wat zijn de gevolgen van het beschermde statuut voor elk van ons ?

Er bestaan strikte maatregelen om de soorten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te beschermen. Het is verboden om :

- deze soorten te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of opzettelijk te vernietigen in hun natuurlijke verspreidingsgebied en in de zones waar ze actieve beschermingsmaatregelen genieten ;

- exemplaren die uit de natuur werden gehaald te bezitten, te transporteren, te verhandelen of te ruilen.

Specifieke bescherming van de gewone beuk :

De gewone beuk is beschermd op grond van zijn standplaats: het is een kenmerkende en vaak dominante soort in Natura 2000-gebieden van het type "Atlantisch zuurminnend beukenbos".

DE GEWONE BEUK IN EEN OOGOPSLAG

Familie	- Het <i>Fagus</i> -geslacht telt een tiental boomsoorten. - Familie van de <i>Fagaceae</i> (zoals de eik en de kastanjeboom).
Namen	- <i>Fagus sylvatica</i> . - Beuk, gewone beuk. - Engelse benaming: "European Beech".
Categorie	- Inheemse bladverliezende loofboom die in het bos groeit.
Standplaats	- De zaailingen groeien in de schaduw of halfschaduw, maar kunnen ook in volle zon worden geplant.
Bloeiperiode	- In de lente, waarna ze vruchten vormen die in de herfst opengaan en hun zaadjes vrijgeven (beukenootjes).
Bloesemkleur	- De mannelijke bloemen zijn geelachtig, de vrouwelijke bloemen zijn groenachtig.
Lengte op volwassen leeftijd	- 30 tot 40 m hoog. - Stam: gemiddeld 1,80 m omtrek.
Bodemsamenstelling	- Vochtig, koel, zuur, neutraal of basisch. - Verdraagt ook schrale of kalkhoudende grond. - Sterk, verdraagt temperaturen tot minstens -15°C.
Verspreiding	- Via zaden, enten, afleggen.
Plantperiode	- Winter.
Ziekten en plagen	- Insecten: de wolluis en <i>Typhlocyba cruenta</i> kunnen schade toebrengen aan zaailingen of jonge planten, terwijl de schildluis schadelijker is voor de volwassen beuk. - De beuk kan aangetast worden door ernstige ziekten zoals schorsbrand of boomkankermeniezwammetje, honingzwam, beukennotenrot, echte meeldauw...
Risico's	- Geen bijzondere risico's maar de vruchten kunnen giftig zijn indien in grote hoeveelheden geconsumeerd.
Gelijkende soorten	- Van al zijn "neven" in de orde van de <i>Fagales</i> kan enkel de haagbeuk verward worden met de beuk. Het verschil is dat de bladrand van de haagbeuk getand en niet behaard is.

Links het blad van de beuk, glad en met behaarde rand vooral in de lente. Rechts het blad van de haagbeuk met gekartelde rand.

VOOR MEER INFO

[Natura 2000-gebieden](#)

Europese richtlijnen:

- [De 'Vogelrichtlijn' van 2009](#)
- [De 'Habitatrichtlijn' van 1992](#)

